

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ КУРСАНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

FORMATION OF COGNITIVE INTERESTS OF STUDENTS IN HISTORY OF UKRAINE CLASSES

Стаття присвячена одній з основних педагогічних проблем, особливо на заняттях історії, – формування пізнавальних інтересів. Розкривається сутність таких понять, як пізнавальний інтерес, мотиви.

Основна увага зосереджується на важливості формування та підтримки інтересу курсантів на заняттях за допомогою мотивів та використання різноманітних методів та прийомів роботи. За наявності в студентів інтересу до предмета, матеріалу, заняття, теми та слів педагога, освіта стає в декілька разів легше та ефективніше. Це дає результати не тільки для курсантів, а й для викладачів. На думку вчених, пізнавальні інтереси цілком залежать від мотивів, без них студент не буде мати спонукання до вивчення предмета. Але в процесі розвитку пізнавальний інтерес і стає тим самим важливим мотивом, коли студенти виявляють готовність та бажання підвищувати свою пізнавальну активність, навчатися. Такий мотив навчання дуже переважає над іншими, стає головним. Саме пізнавальний інтерес осмислюється раніше за інші, а саме фразами: «цікаво» та «нецікаво». Тому для викладачів історії найголовнішим завданням є тримати свій предмет, свій матеріал, свою діяльність на оціночному рівні «цікаво». Також було наголошено на використанні цікавих, інтерактивних, новітніх та різноманітних методів та прийомів на заняттях, а не перетворювати за допомогою застарілих нецікавих вправ заняття історії з казкової подорожі у часі у нудну лекцію. Треба залучати студентів самостійно знаходити інформацію, вести заняття або хоча б їх частину, проводити конференції з доповідями. Це не тільки додасть різноманітності заняттям, а також буде сприяти розвитку самих студентів.

Слід також зазначити, що, звісно, з'являється проблема для викладача – потрібно більше часу на підготовку. Але з часом це можна виправити, бо вже будуть в наявності заготовки для певних тем, курсанти зможуть самостійно здобувати знання, а також можна залучати до підготовки до уроку самих студентів.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, мотив, спонукання, метод, прийом, заняття з історії України.

The article is devoted to one of the main pedagogical problems, especially in history classes – the formation of cognitive interests. The essence of such concepts as cognitive interest and motives is revealed.

The main focus is on the importance of forming and maintaining the interest of cadets in classes with the help of motives and the use of various methods and techniques of work. If students are interested in the subject, material, class, topic and words of the teacher, education becomes several times easier and more effective. This gives results not only for cadets, but also for teachers. According to scientists, cognitive interests completely depend on motives, without them the student will not have the motivation to study the subject. But in the process of development, cognitive interest becomes the most important motive when students show readiness and desire to increase their cognitive activity, to learn. Such a learning motive greatly prevails over others, becomes the main one. It is the cognitive interest that is understood earlier than the others, namely the phrases: "interesting" and "uninteresting". Therefore, the most important task for history teachers is to keep their subject, their material, their activity at the evaluation level of "interesting". It was also emphasized to use interesting, interactive, new and diverse methods and techniques in classes, and not to turn history classes from a fabulous time travel into a boring lecture with the help of outdated uninteresting exercises. It is necessary to involve students to independently find information, conduct classes or at least part of them, hold conferences with reports. This will not only add variety to the classes, but will also contribute to the development of the students themselves.

It should also be noted that, of course, there is a problem for the teacher – more time is needed for preparation. But over time, this can be corrected, because there will already be blanks for certain topics, cadets will be able to acquire knowledge on their own, and you can also involve the students themselves in preparing for the lesson.

Key words: cognitive interest, motive, motivation, method, technique, classes on the history of Ukraine.

УДК 93/94

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.2.9>

Надїбська С.Б.,

канд. іст. наук,
викладач історії
Морехідного фахового коледжу
імені О.І. Маринеско
Національного університету
«Одеська морська академія»

Мета статті. Розкрити теоритичні, практичні, педагогічні, психологічні та методичні аспекти формування пізнавального інтересу курсантів, які створюють умови для ефективного навчання на заняттях з історії України.

Для досягнення цієї мети перед нами постали такі завдання:

1. Провести аналіз літературних джерел за проблемою дослідження.
2. Розкрити поняття пізнавального інтересу та мотиву, їх взаємозалежність.
3. З'ясувати основні методи формування пізнавального інтересу як ґрунту освітньої діяльності.

4. Надати рекомендації щодо застосування методів формування пізнавального інтересу курсантів на заняттях з історії України.

Актуальність дослідження. Через початок бойових дій на території України зростає запит на мобільність процесу навчання, а також відбувається підвищення інтересу до історії нашої країни. Це вимагає від викладача історії не тільки чітко, злагоджено та стисло вміти надавати освітній матеріал, а ще й наявність у нього дуже важливого фактора – вміння зацікавити студентів. У цьому випадку дуже важливо знаходити мотив вивчення історичних даних, бо без нього інтерес до навчання

зовсім згасне. Шлях формування пізнавального інтересу – це кропітка та ризикована робота для кожного педагога, яка виявляється у визначенні викладача як кваліфікованого спеціаліста. Майже кожного разу, коли педагог пропонує курсанту певний мотив, він ризикує зовсім втратити його увагу, повагу та погляд. Це свідчить про актуальність проблеми формування пізнавального інтересу у аспектах як теоретичних, так і практичних. Також вона знаходить свій відбиток у багатьох великих вчених, педагогів та психологів.

Кожний педагог часто задається питанням: «Що може стати мотивацією для формування та розвитку інтересу до освіти?». Необхідно зазначити, що каталізаторами цього стануть безпосередньо яскраві та цікаві заняття, на яких, перш за все, викладачу треба з'ясувати, який підхід потрібен для студента, як його зацікавити, вмотивувати. Окрім цього, велике значення має атмосфера в освітньому колективі та просторі, індивідуальність викладача, обраний метод, форма, прийом і спосіб навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти проблеми досліджені в працях А. Я. Боднар, Н. О. Бойко, В. І. Лозової та інших [8; 9; 14]. Окрім цього, багато вчених розглядають проблему формування пізнавального інтересу з психологічної точки зору: Т. Головань, О. І. Киричук, В. О. Онищук, О. Фідря та інші [10; 12; 16; 21].

Виклад основного матеріалу.

Якщо поринути у надра історії, то не виникне складнощів дізнатися, що проблема формування пізнавального інтересу тягнеться ще зі стародавніх часів. В епоху Середньовіччя ідеї пізнавального інтересу розвивалися під впливом церкви. У педагогічному напрямку почали розвиватися ідеї щодо пізнавального інтересу вже в період Відродження та Нового часу. Вже з наукової точки зору основи пізнавального інтересу досліджували відомі вітчизняні педагоги, такі як: К. Д. Ушинський та В. О. Сухомлинський [7; 9]. Тобто, ця проблема тягнеться через усю історію людства неосяжною стрічкою.

За результативність навчання відповідає не тільки зміст освіти, прийоми та методи педагогічної діяльності, організація освітнього процесу, а також ставлення студентів до освіти, до знань, до інформації. Іншими словами – від мотивів.

У науковій літературі мотиви навчальної діяльності трактуються як цілком усвідомлені та неусвідомлені внутрішні спонукання, що схилюють слухачів до активної навчальної діяльності та ретельного виконання покладених на них навчальних завдань, які забезпечують синергію зусиль викладача та студента, робить процес навчання ефективним та результативним. Їх можна поділити на позитивні та негативні, в залежності від впливу позитивних або негативних емоцій [14, с. 38].

За визначенням Т. Галавань, пізнавальний інтерес – це активно мотивоване емоційне ставлення суб'єкта до пізнання, яке необхідно систематично спостерігати та розвивати в процесі навчання, оскільки воно безпосередньо впливає на формування та розвиток студентів, особистісну орієнтацію особистості [10, с. 15].

Як стверджує Г. І. Щукіна, шлях формування інтересу здійснюється в діяльності, структура якої є об'єктивною основою розвитку пізнавального інтересу. В процесі розвитку пізнавальний інтерес і стає тим самим важливим мотивом, коли студенти виявляють готовність та бажання підвищувати свою пізнавальну активність, навчатися. Такий мотив навчання дуже переважає над іншими, він є центральною ланкою між іншими (колективні, професійні, соціальні мотиви тощо) [22, с. 51].

Саме пізнавальний інтерес осмислюється раніше за інші, а саме фразами: «цікаво» та «нецікаво», коли висловлюється думка про почуту або прочитану книгу, історію, ситуацію тощо. А отже нас торбує питання – «Чи цікаво отримувати освіту? / Чи цікаво вивчати історію України?».

Під час навчання історії імпульсами пізнавального інтересу є: зміст освіти, організація освітнього процесу та взаємодія між суб'єктами навчання. Велику роль тут грає зміст освіти, а саме сукупність матеріалу. Тобто можемо зробити висновок, що у цій сфері важливим є подача історичної інформації. Вона повинна характеризуватися такими якостями: цікавість, інноваційність, яскравість. Звісно, вирішальне місце віддається цікавості, бо вона є поштовхом пізнавального інтересу, основою емоційної пам'яті, причиною запам'ятовування складної інформації та активізації уваги.

Ефективними методами активізації уваги слугують: сюжетна розповідь, супутній історичний сюжет, розгорнута характеристика історичного діяча, опора на наочно-художні образи, включення в характеристику діячів елементів психоаналізу, викладання з використанням діалогу, прямої мови.

З розвитком технологій розвивається і освіта. Тому, окрім стандартних методів підвищення інтересу на уроках історії, існують і сучасні. Ми маємо на увазі саме онлайн-інструменти для вивчення історії, які нададуть вашим заняттям родзинки та яскравості:

1) «Learning Apps» – це сервіс для створення різноманітних інтерактивних дидактичних ігор та вправ [5].

2) «Kahoot!» – це сайт для побудови тестів, вікторин та інтерактивних дидактичних завдань [4].

3) «HP5» – це ресурс для утворення інтерактивних вправ для індивідуальної та командної роботи [1].

4) «Rebus1.com» – це інструмент для формування ребусів [17].

5) «My storybook» – це онлайн-книга особисто складених цифрових історій-оповідань за допомогою персонажів, картинок, тексту [2].

6) «Popplet» – це сервіс для створення інтелектуальних (ментальних) карт [6].

7) «Освіта.ua» – це сайт з тестами зовнішнього незалежного оцінювання 2009–2022 років, які допоможуть у підготовці до іспиту [19].

8) «Сайт РЦОЯО» – це ресурс з тренувальними тестами з історії України, які можна проходити в розрізі періодів, підперіодів, а також підсумкове тестування [16].

9) «Українер» – це інструмент-мандрівка Україною, де вам покажуть країну з неба [7].

10) «Книга-мандрівка» – це український мультсеріал, який сформований на базі бестселера «Книга-мандрівка. Україна». Тут розповідається про всесвітньовідомих українців та події [13].

11) «Всесвітня історія. Історія України. 3D-реконструкції та відеосюжети» – це сайт, в якому знаходяться 3D-моделі стародавніх цивілізацій, а також різноманітні тестування з історії [11].

12) «TimelineJS» – це конструктор для створення хронологічних таблиць та стрічок часу [3].

Звісно, це лише частина з того скарбу, який існує у всесвітній мережі. Викладачу вкрай важливо слідкувати за тенденціями сучасності, щоб бути для студентів цікавим.

Але буває так, що немає у викладача можливості використовувати сучасні пристрої на заняттях. Тоді на допомогу приходять не менш сучасні такі інтерактивні та креативні методи:

1) «Сенкан (сенквейн)» – це п'ятирядковий вірш, який треба створювати самостійно за певним алгоритмом: 1 ряд – іменник (тема), 2 – два прикметника (ознаки теми), 3 – три дієслова (характерні дії теми), 4 – чотири слова у вигляді фрази (власне ставлення до теми), 5 – іменник (асоціація/синонім).

2) «Лепбук» – це інтерактивна книга, в якій знаходяться матеріали на певну тему. Це можуть бути факти, завдання, систематизація інформації, фольклор тощо.

3) «Інтелектуальна карта» («Mind maps») – це самостійно створена карта у вигляді схеми, яка систематизує інформацію з певної теми.

4) «Фішбоун» («Fishbone») – (рибна кістка) прийом для полягає у встановленні причинно-наслідкових взаємозв'язків між об'єктом і факторами, який складається з чотирьох частин: голова (тема або проблема), верхні кістки (основні поняття та причини виникнення), нижні кістки (підтвердження причин), хвіст (висновки).

5) «Взаємне навчання» – це метод найкращого запам'ятовування та аналізу матеріалу, бо коли ми передаємо знання, то стаємо майстрами.

6) «Інсценізація» – ця вправа якнайкраще підійде для уроків історії, бо існує неймовірна

кількість різних ситуацій, які змінювали хід історії. Можна навіть спробувати змінити саму ситуація, щоб отримати інший ймовірний результат.

7) «Дискусійна сітка Алверманна» – використовується для визначення списку аргументів «за» та «проти».

8) «Кола Вена» – це два кола, які перетинаються, де в кожному пишуть відмінні риси певних тем, а на перетині – спільні.

Можно ще багато перераховувати таких методів, але їх вже використовують не так часто («Метод прес», «Взаємні запитання», «Дебати», «Займи позицію» тощо). Якщо використовувати хоча б частину з цих варіантів, то уроки історії перетворяться з нудної лекції у казкову подорож у часі. Треба залучати студентів самостійно знаходити інформацію, вести заняття або хоча б їх частину, проводити конференції з доповідями. Це не тільки додасть різноманітності заняттям, а також буде сприяти розвитку самих курсантів.

На жаль, звісно, тут з'являється проблема для викладача – потрібно більше часу на підготовку. Але з досвідом час на підготовку буде поступово знижуватися, також в наявності вже будуть заготовки для певних тем. А якщо залучати до підготовки студентів, до самостійного навчання, до взаємного навчання і так далі, це звільнить ще більше часу для педагога.

Висновки.

1. Ми провели аналіз літературних джерел за проблемою формування пізнавальних інтересів курсантів на заняттях з історії України. З'ясували, що це питання тягнеться з давніх часів історії людства, його досліджували науковці, педагоги та психологи різних періодів. В епоху Середньовіччя тема ставала під нахилом церкви, з педагогічної точки зору про це говорили в період Відродження та Нового часу, під кутом науки розглядати це питання почали вітчизняні постаті та більш сучасні – в плані психології.

2. Розкрили поняття пізнавального інтересу як активно мотивоване емоційне ставлення суб'єкта до пізнання, за визначенням Т. Галавань. А термін мотив, за Лозовою, як цілком усвідомлені та неусвідомлені внутрішні спонукання. Їх взаємодія відбувається у тому, що інтерес залежить від мотиву. Без мотивації, спонукання не може з'явитися інтерес. Отже, треба працювати над створенням саме мотивів навчання.

3. З'ясовано основні методи формування пізнавального інтересу як ґрунту освітньої діяльності. Їх існує багато кількість: починаючи від простих (сюжетна розповідь, розгорнута характеристика історичного діяча, опора на наочно-художні образи, викладання з використанням діалогу тощо), продовжуючи інтрактивними онлайн-інструментами («Learning Apps», «Kahoot!», «HP5», «My storybook», «Popplet» тощо), та закріплюючи

все це інтерактивними методами на критичне, творче мислення й групову діяльність («Сенкан», «Лепбук», «Інтелектуальна карта», «Фішбоун», «Взаємне навчання» тощо).

4. Надано рекомендації щодо застосування методів формування пізнавального інтересу курсантів на заняттях з історії України. Найважливіше – не відхилятися від використання наданого списку методів та прийомів, а поєднувати та комбінувати з різними історичними темами та питаннями.

З розвитком технологій розвивається і освіта. А отже, можна не тільки використовувати вже існуючі методи та прийоми, а спробувати самостійно створити щось таке, що надасть допомогу на занятті викладачу історії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Create and Share Rich HTML5 Content and Applications. *H5P* : веб-сайт. URL: <https://h5p.org/> (дата звернення: 07.08.2023).
2. Create your own story. *My Storybook* : веб-сайт. URL: <https://www.mystorybook.com/> (дата звернення: 07.08.2023).
3. Free online timeline maker. *Time Graphics* : веб-сайт. URL: <https://time.graphics> (дата звернення: 07.08.2023).
4. Kahoot! | Learning games | Make learning awesome!. *Kahoot!* : веб-сайт. URL: <https://kahoot.com/> (дата звернення: 07.08.2023).
5. LearningApps.org – interaktive und multimediale Lernbausteine. *LearningApps* : веб-сайт. URL: <https://learningapps.org/> (дата звернення: 07.08.2023).
6. Popplet is the easiest way to visualize your ideas and so much more. *Popplet* : веб-сайт. URL: <https://www.popplet.com/> (дата звернення: 07.08.2023).
7. The Expedition. *Ukrainer* : веб-сайт. URL: <https://ukrainer.net/> (дата звернення: 07.08.2023).
8. Боднар А. Я., Макаренко Н. Г. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професійного самовизначення. *Наукові записки НаУ-КМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2014. Том 162. С. 32–38.
9. Бойко Н. О. Дидактичні умови формування пізнавального інтересу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Харків. держ. пед. ун. ім. Г. С. Сковороди. Харків, 1999. 19 с.
10. Головань Т. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання. *Рідна школа*. 2004. № 6. С. 15–17.
11. Досліджуємо історію і суспільство. *Google Sites: Sign-in* : веб-сайт. URL: <https://sites.google.com/view/hist-world-and-ukraine-grade-6/main> (дата звернення: 07.08.2023).
12. Киричук О. І. Виховання інтересу до навчання. Київ : Знання, 1986. 48 с.
13. Книга-мандрівка Україна. *YouTube* : веб-сайт. URL: https://www.youtube.com/channel/UCNq5vXBXgKpU0_Nxl8pDKuw (дата звернення: 07.08.2023).
14. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності : монографія. 2-ге вид. Харків : Харків. держ. пед. ун. ім. Г. С. Сковороди, 2000. 164 с.
15. Онищук В. О. Шлях до глибоких знань. Київ : Знання, 1999. 47 с.
16. Програма дистанційного навчання. *Сайт РЦОЯО* : веб-сайт. URL: <http://lv.testportal.gov.ua:8080/> (дата звернення: 07.08.2023).
17. Ребуси українською. Генератор ребусів. *Rebus1.com* : веб-сайт. URL: <http://rebus1.com/ua> (дата звернення: 07.08.2023).
18. Сухомлинський В. О. Інтерес до учіння – важливий стимул навчальної діяльності. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Рад. Школа, 1977. Т. 5. С. 7–16.
19. Тести ЗНО/НМТ онлайн – тренувальні тести – сайт ЗНО. *Освіта.UA* : веб-сайт. URL: <https://zno.osvita.ua/> (дата звернення: 07.08.2023).
20. Ушинський К. Д. Педагогічні твори : у 6 т. Київ : Освіта, 2000. Т. 5. 528 с.
21. Фідря О. Інформаційно-розвивальні блоки як один із засобів індивідуалізації навчання історії. *Історія в школах України*. 2002. № 1. С. 27–33.
22. Щукіна Г. І. Педагогічні проблеми формування пізнавального інтересу. Київ : Освіта, 2001. 208 с.